

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.korpo.pol.pl/cbos> E-mail: cbos@pol.pl

BS/131/116/94

OCENA WARUNKÓW MATERIALNYCH DORASTAJACEJ MŁODZIEŻY

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LIPIEC '94

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Opinie młodzieży uczącej się w szkołach ponadpodstawowych o warunkach materialnych ich rodzin¹ nie pokrywają się z opiniami dorosłych². Warto przypomnieć, że 60% badanych rodzin żyje poniżej możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb, tyle samo uważa, że ich dochody są niższe od przeciętnych, a 52% sytuuje się poniżej średniego poziomu życia w Polsce. Tylko co dziesiąty dorosły obywatel ocenia, że żyje w dobrych warunkach materialnych, 45% postrzega je jako ani dobre, ani złe, a 44% - jako złe. Niewielu respondentów (7%) oceniło, że w porównaniu z sytuacją sprzed roku żyje im się lepiej, 44% nie odczuło żadnych zmian w ciągu ostatnich 12 miesięcy, a 47% deklaruje pogorszenie sytuacji. W świetle uzyskanych odpowiedzi na pytania o kondycję materialną gospodarstw domowych można stwierdzić, że większość rodzin w Polsce boryka się z brakiem pieniędzy, ma bardzo napięty budżet domowy i poczucie deprivacji potrzeb. Taka jest opinia dorosłych o warunkach życia polskich rodzin. W takim społeczeństwie żyje badana młodzież. Jednak - jak wynika z sondażu - młodzi ludzie nieco rzadziej odczuwają pogorszenie swoich warunków materialnych w ostatnim okresie niż ogół dorosłych i nieco częściej wskazują na poprawę sytuacji swoich rodzin, przy takiej samej ocenie braku zmian.

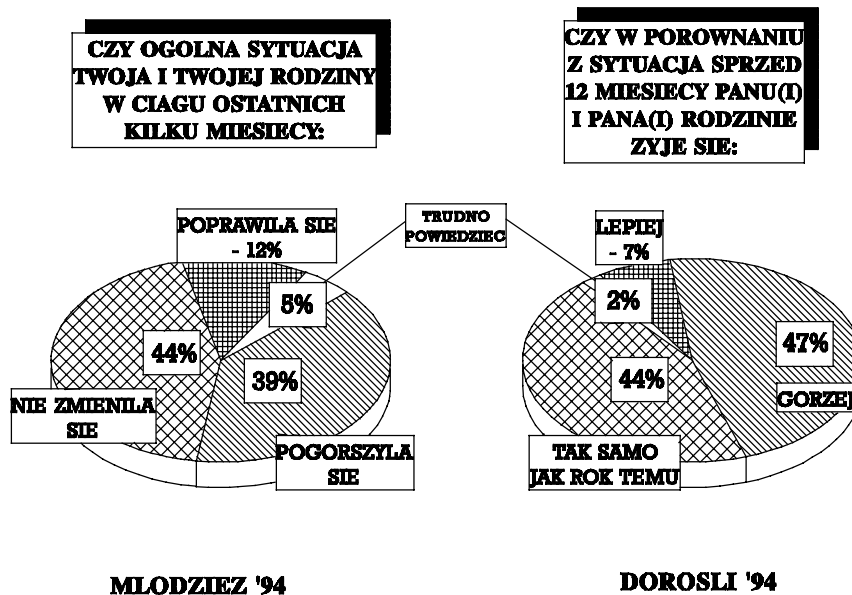
---

¹ Sondaż "Młodzież '94" przeprowadzono w dniach 8-18 kwietnia '94 na 1260-osobowej reprezentatywnej próbie młodzieży ostatnich klas szkół ponadpodstawowych.

² Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia"(48) zrealizowano w dniach 14-18 kwietnia '94 na 1207-osobowej próbie losowej dorosłych mieszkańców kraju.

CBOS

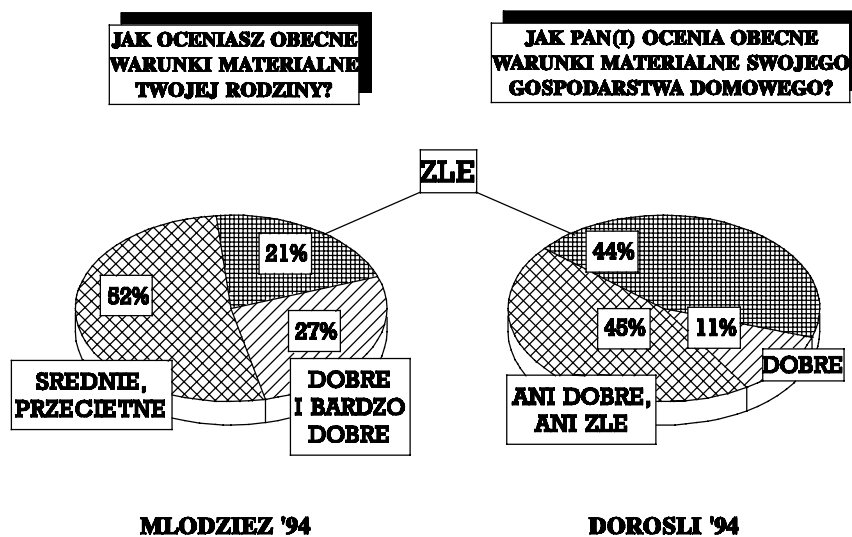
RYS. 1

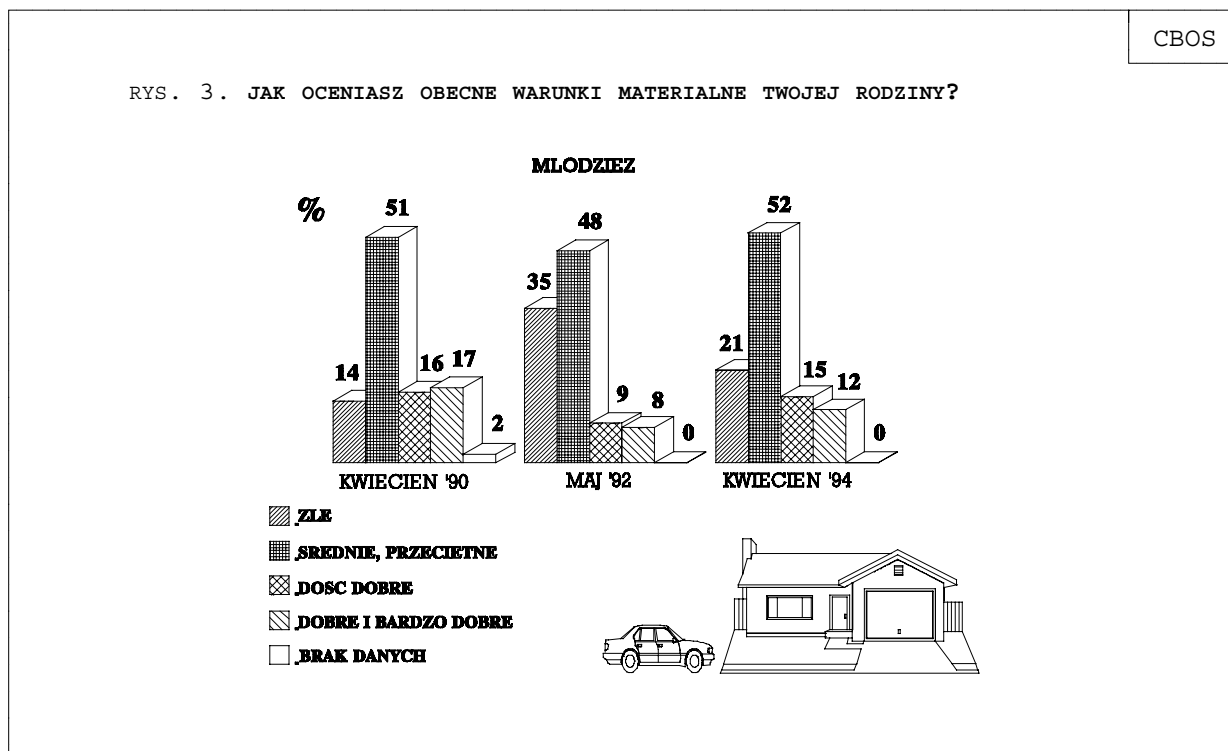
Mniej krytycznie - w stosunku do ogółu społeczeństwa - oceniają też obecne warunki materialne swoich rodzin.

CBOS

RYS. 2

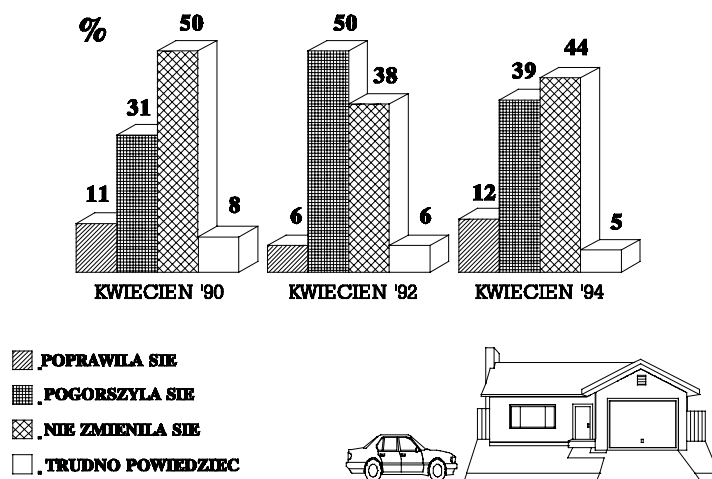

Różnice w ocenie sytuacji materialnej rodzin w opiniach młodzieży i dorosłych są naturalną kosekwencją tego, że to dorośli troszczą się o byt rodziny. Na podkreślenie zasługuje natomiast fakt, że młodzież nie jest wolna od trosk finansowych swoich rodzin i wyraźnie wskazuje, że odczuwa na sobie zachodzące zmiany, zarówno pozytywne, jak i negatywne.

Ponad połowa młodych ludzi ocenia swoją sytuację materialną jako przeciętną. Odsetek ten utrzymuje się - z pewnymi wahaniami - od czterech lat. Natomiast zdecydowanie zmniejszył się w porównaniu z rokiem 1992 odsetek uczniów żyjących w złych warunkach materialnych. Nadal jednak co piąty młody człowiek uważa, że żyje w niedostatku. W porównaniu z wynikami sprzed dwóch lat zdecydowanie zwiększyła się grupa młodzieży oceniającej swoje warunki życia jako dobre i bardzo dobre, ale ciągle jeszcze nie osiągnęła poziomu z roku 1990. Rok 1992 zaznaczył się w badaniach młodzieży jako rok wielkiego kryzysu finansowego i pogorszenia warunków życia rodzin. Potwierdzają to oceny postrzegania zmian własnej sytuacji materialnej.

RYS. 4. CZY OGÓLNA SYTUACJA TWOJA I TWOJEJ RODZINY
W CIĄGU OSTATNICH KILKU MIESIĘCY:

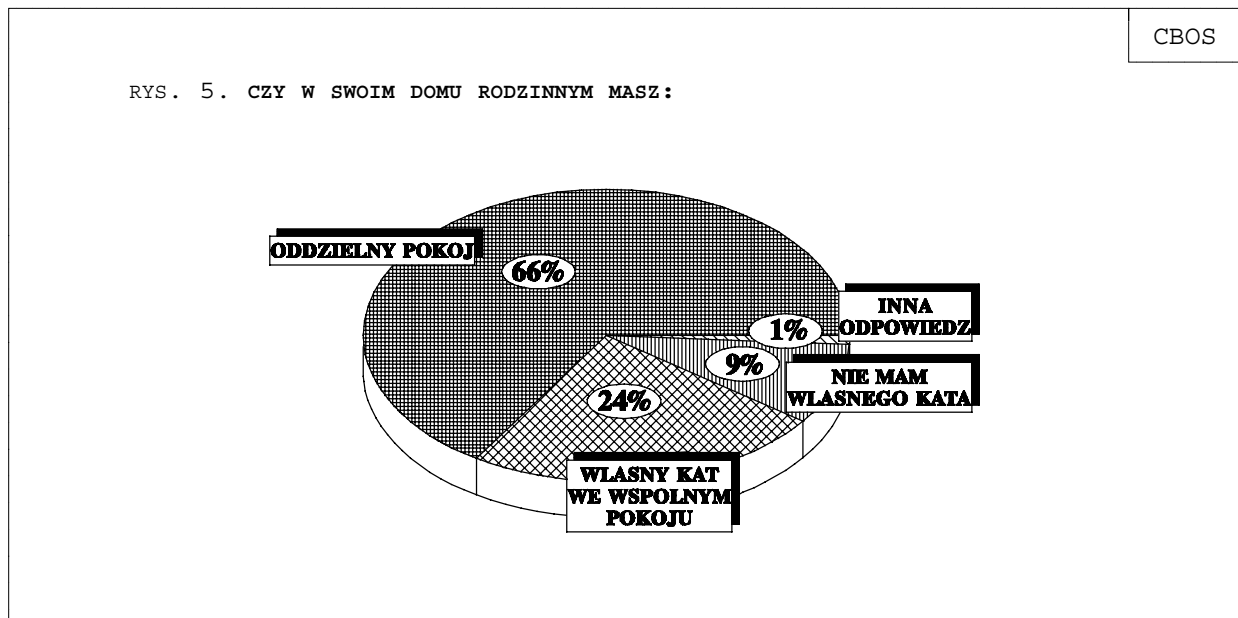
Z porównania danych z lat ubiegłych na temat postrzegania przez młodzież zmian sytuacji materialnej swoich rodzin wynika, że największe trudności materialne odczuli młodzi ludzie - rówieśnicy tegorocznych respondentów - w roku 1992. Obecnie większy niż dwa lata temu odsetek badanych deklaruje poprawę warunków życia, a mniejszy - sygnalizuje pogorszenie sytuacji. Należy jednak podkreślić, że pogorszenie sytuacji rodziny w ciągu ostatnich kilku miesięcy deklaruje w kwietniu '94 trzykrotnie więcej uczniów niż jej poprawienie i to właśnie jest wskaźnikiem samopoczucia materialnego młodzieży.

Złe warunki materialne częściej od chłopców (16%) deklarują dziewczęta (27%). Być może chłopcy mają większe możliwości dorobienia pieniędzy na własne potrzeby, co zmienia ich punkt widzenia na sytuację rodziny. Być może też są mniej wciągnięci w finanse rodziny, a dziewczęta boleśniej odczuwają niedostatek. Częściej od innych w złej sytuacji są uczniowie liceów zawodowych (28%) i zasadniczych szkół zawodowych (21%). W złych warunkach materialnych żyje 27% uczniów wiejskich i 11% młodzieży wielkomejskiej. Wśród znajdujących

się w ciężkiej sytuacji jedną trzecią stanowią dzieci ojców z wykształceniem podstawowym i 9% dzieci ojców z wykształceniem wyższym. Najczęściej w złych warunkach żyją dzieci robotników niewykwalifikowanych (29%), pracowników fizyczno-umysłowych (25%) i rolników (24%). Uczniowie żyjący w niedostatku wywodzą się z tych samych grup społeczno-zawodowych, które w badaniach osób dorosłych deklarowały życie w niedostatku, poniżej średniej, bez poczucia bezpieczeństwa materialnego.

Życie na średnim poziomie jest udziałem młodzieży ze wszystkich grup społeczno-zawodowych, mniej więcej w takim samym wymiarze. Najlepszą sytuację materialną deklarują dzieci prywatnych przedsiębiorców (41%) oraz kadry kierowniczej i inteligencji (17%). Wśród tych, którzy wskazywali "dość dobre" życie najczęściej są dzieci pochodzące z tych samych grup społecznych, co żyjący w dostatku, ponadto uczniowie z dużych miast oraz dzieci rodziców z wyższym wykształceniem.

Uzupełnieniem danych na temat warunków życia młodzieży są informacje o stanie posiadania rodziny oraz o warunkach mieszkaniowych, a ściślej o tym, czy uczeń ma w domu własny kąt do nauki i wypoczynku.

Własny pokój czy choćby tylko wydzielony kąt jest niezbędny dla zaspokojenia potrzeby autonomii i intymności, właściwej każdemu człowiekowi. Okazuje się, że uznanie tej naturalnej konieczności jest powszechne i realizowane w 90% domów. Nie zawsze warunki mieszkaniowe pozwalają na oddanie dziecku pokoju do dyspozycji, tam gdzie to niemożliwe uczniowie mają własny kąt we wspólnym pokoju (24%). Jednak prawie co dziesiąty uczeń (9%) nie ma takiego kąta.

Tabela 1

w procentach

Czy w swoim domu rodzinnym masz:	Ocena warunków materialnych				Ogółem
	Złe	Średnie, przeciętne	Dość dobre	Dobre i bardzo dobre	
▶ oddzielny pokój	55	67	72	76	66
▶ własny kąt we wspólnym pokoju	28	24	24	19	24
▶ nie mam własnego kąta	16	9	3	3	9
Inna odpowiedź	2	1	1	1	1

Najgorsze warunki do nauki i wypoczynku ma młodzież z rodzin, których sytuacja materialna jest zła. W tych rodzinach najmniej uczniów ma własny pokój (choć ponad połowa) i największy odsetek nie ma własnego kąta. Warunki materialne zależą od pozycji społeczno-zawodowej rodziców, toteż wszystkie czynniki różnicujące posiadaczy własnego pokoju lub kąta są pochodną wykształcenia, zawodu i kondycji finansowej rodziców: im wyższy status społeczny rodziców, tym lepsze warunki mieszkaniowe.

O braku własnego kąta może decydować ciasne mieszkanie, ale może to być też brak - wydawałoby się powszechnej - normy, według której rodzice starają się zapewnić osobne miejsce do pracy czy nauki swoim dzieciom, czasami nawet rezygnując z własnych potrzeb. Największy odsetek młodzieży pozbawionej własnego kąta mieszka na wsi (13%), w rodzinach o złej kondycji finansowej (16%), w rodzinach robotników niewykwalifikowanych (16%) i rolników (12%).

Warunki materialne decydują też, co oczywiste, o wyposażeniu domów rodzinnych w sprzęt umożliwiający interesujące spędzenie czasu wolnego (samochód, domek letniskowy, wideo, możliwość odbioru programów satelitarnych) lub realizację własnych zainteresowań (komputer, sprzęt audio hi-fi).

Tabela 2

w procentach

Czy Twoi rodzice (opiekunowie) posiadają:	Młodzież			Ogólnopolska próba gospodarstw domowych ³
	IV '90	IV'92*)	IV '94	IV '94
▶ samochód	47	53	58	43
▶ domek letniskowy	8	7	9	8
▶ magnetowid, wideo	-	-	69	46
▶ komputer	-	-	22	11
▶ antenę satelitarną, telewizję kablową	-	-	38	22
▶ sprzęt audio hi-fi	-	-	48	16

*) W latach 1990 i 1992 pytano tylko o samochód i domek letniskowy.

W porównywanym okresie wzrósł odsetek rodzin posiadających własny samochód. Jest to efekt naturalnych zmian cywilizacyjnych, które sprawiają, że przedmioty i urządzenia zmieniają swoją funkcję - z luksusowych stają się przedmiotami codziennego użytku, ułatwiającymi życie i pracę. Niestety, ze względu na brak porównań, nie można potwierdzić tej tezy w odniesieniu do komputerów i sprzętu audiowizualnego.

Co ciekawe, domy, w których jest młodzież, są lepiej wyposażone w różnego rodzaju sprzęt i przedmioty niż przeciętna polska rodzina. W tych domach jest dwukrotnie więcej komputerów niż w całej populacji, trzykrotnie częściej wyposażone są w sprzęt audio hi-fi. W domach młodzieży posiadanie magnetowidu staje się powszechne i przestało już być wskaźnikiem zamożności czy luksusu.

³ Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (48) zrealizowano w dniach 14-18 kwietnia '94 na 1207-osobowej ogólnopolskiej próbie losowej dorosłych mieszkańców.

Nasuują się tu różne, choć niewykluczające się, wyjaśnienia tego stanu rzeczy. Po pierwsze, rodzice badanej młodzieży są najczęściej w wieku pełnej aktywności zawodowej, stosunkowo młodzi, a tym samym mogą być relatywnie zamożniejsi niż ogół społeczeństwa. Przypomnijmy, że w porównywanej tu próbie ogólnopolskiej dorosłych mieszkańców Polski jedną trzecią stanowili emeryci i renciści. Po drugie, młodzież jest otwarta na wszelkie innowacje oraz nowości techniczne i to właśnie ona ma wpływ na ich zakup. Wreszcie po trzecie, można sądzić, że rodzice wykazują chęć zaspokojenia potrzeb swoich dzieci, jeśli chodzi o wyposażenie domu w sprzęt i urządzenia ułatwiające naukę, zdobycie umiejętności, rozwój zainteresowań i zapewniające rozrywkę. Można to też odczytać jako troskę rodziców o stworzenie dzieciom - mimo kłopotów finansowych rodziny - dobrych warunków, nawet kosztem dużych wyrzeczeń. Oczywiście im lepsze warunki materialne rodziców, tym większy odsetek badanych posiada wymienione przedmioty.

Tabela 3

w procentach

Czy Twoi rodzice (opiekunowie) posiadają:	Warunki materialne				Ogółem
	złe	średnie, przeciętne	dość dobre	dobre i bardzo dobre	
▶ samochód osobowy	32	58	78	89	58
▶ domek letniskowy	1	7	14	24	9
▶ magnetowid, wideo	47	70	85	89	69
▶ komputer	8	20	30	46	22
▶ antenę satelitarną, telewizję kablową	25	37	55	57	38
▶ sprzęt audio hi-fi	26	48	64	77	48

Wyposażenie domu wyraźnie zależy od sytuacji materialnej rodziny i miejsca zamieszkania. Największy odsetek posiadaczy wymienionych przedmiotów mieszka w wielkich miastach, najmniejszy - na wsi. Najmniejsze różnice dotyczą posiadania samochodu i magnetowidu. Wśród młodzieży mieszkającej na wsi posiadanie samochodu osobowego deklaruje

55% uczniów i taki sam odsetek ma do dyspozycji wideo (magnetowid) we własnym domu. Dla porównania: samochody ma 68% rodzin młodzieży wielkomiejskiej, a wideo (magnetowid) - 82%. Komputery posiada 22% badanych, ale tylko co dziesiąty uczeń zamieszkały na wsi i 36% młodzieży z miast powyżej 500 tys. ludności. Możliwość korzystania z telewizji kablowej lub satelitarnej we własnym domu ma 16% uczniów ze wsi i 63% młodzieży z dużych ośrodków miejskich. Należy podkreślić, że im większa miejscowość, tym większy jest odsetek posiadaczy wymienionych przedmiotów i dóbr. Niektóre różnice, np. posiadanie domku letniskowego (1% na wsi i 24% w wielkich miastach), są oczywiste, inne wynikają z możliwości technicznych (telewizja kablowa) lub braku potrzeb (komputer). Wydaje się jednak, że o wyposażeniu domu bardziej niż miejsce zamieszkania decyduje sytuacja materialna rodziny.

Najlepiej wyposażone są domy uczniów liceów ogólnokształcących i techników, co potwierdza zależność wyposażenia domu przede wszystkim od sytuacji materialnej. Największy odsetek uczniów z tych typów szkół ocenił warunki materialne swoich rodzin jako dość dobre lub bardzo dobre, a najmniejszy - deklorował złą kondycję finansową.

A N E K S

Tabela 1. Jak oceniasz obecne warunki materialne Twojej rodziny?

(%)

	Złe	Średnie, przeciętne	Dość dobre	Dobre i b.dobre	Liczba osób
Ogółem	21	52	15	11	1253
Płeć					
Mężczyźni	16	52	18	14	654
Kobiety	27	52	13	9	598
Typ szkoły					
Liceum ogólnokształcące	19	49	18	14	202
Technikum	16	54	16	13	239
Liceum zawodowe	28	47	15	10	222
Zasadnicza szkoła zawodowa	21	54	14	10	588
Miejsce zamieszkania					
Wieś	27	53	13	8	407
Miasto do 20 tys.	19	54	16	11	241
od 21 do 100 tys.	21	53	13	12	303
101-500 tys.	21	51	19	10	140
501 tys.i więcej mieszk.	11	45	23	21	157
Wykształcenie matki					
Podstawowe	31	56	8	4	327
Zasadnicze zawodowe	22	54	15	9	369
Średnie	18	47	19	16	313
Pomaturalne	12	49	19	20	132
Wyższe	9	45	26	20	100
Wykształcenie ojca					
Podstawowe	34	52	8	6	266
Zasadnicze zawodowe	21	57	14	8	493
Średnie	18	49	18	15	267
Pomaturalne	11	43	26	20	96
Wyższe	9	46	22	24	114
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący					
Kadra kier., inteligencja	11	48	24	17	111
Prac.umysł.niż.szczebla	14	50	21	14	138
Pracownicy fiz.- umysł.	25	56	9	10	80
Robotnicy wykwalifikowani	22	56	16	7	483
Robotnicy niewykwalifik.	29	56	7	8	131
Rolnicy	24	55	11	10	138
Prywatni przedsiębiorcy	3	34	22	41	68
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	34	41	19	6	32
Bezrobotni	62	31	0	8	13
Gospodynie domowe i inni	43	57	0	0	7
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	24	49	13	15	109
Raz w tygodniu	23	53	15	10	720
Kilka razy w roku	20	51	16	13	231
W ogóle nie uczestniczy	16	54	17	13	182
Zainteresowanie polityką					
Duże	23	40	24	13	91
Średnie	20	55	15	10	493
Nikłe	23	52	14	11	288
Żadne	21	52	14	14	361
Za jakiego ucznia się uważasz?					
Dwójkowego lub trójkowego	21	52	17	9	583
Czwórkowego	21	53	13	13	601
Piątkowego lub szóstkowego	24	40	16	21	68

Tabela 2. Czy ogólna sytuacja Twoja i Twojej rodziny w ciągu ostatnich kilku miesięcy:
(%)

	poprawiła się	pogorszyła się	nie zmieniła się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	12	39	45	5	1254
Płeć					
Mężczyźni	14	34	46	5	651
Kobiety	9	45	43	4	600
Typ szkoły					
Liceum ogólnokształcące	13	43	41	3	203
Technikum	11	34	50	5	238
Liceum zawodowe	9	46	41	3	222
Zasadnicza szkoła zawodowa	12	37	45	5	587
Miejsce zamieszkania					
Wieś	9	42	45	3	409
Miasto do 20 tys.	12	38	45	6	240
od 21 do 100 tys.	12	41	42	5	302
101-500 tys.	14	41	40	4	139
501 tys.i więcej mieszk.	16	28	52	4	155
Ocena mater. warunków rodziny					
Złe	3	75	20	2	264
Średnie, przeciętne	8	39	48	5	651
Dość dobre	19	15	60	5	191
Dobre i b.dobre	35	7	53	4	141
Wykształcenie matki					
Podstawowe	6	47	42	5	326
Zasadnicze zawodowe	13	41	41	5	369
Średnie	14	34	49	4	313
Pomaturalne	14	38	47	2	133
Wyższe	11	29	54	6	97
Wykształcenie ojca					
Podstawowe	7	45	45	3	266
Zasadnicze zawodowe	12	40	43	5	492
Średnie	11	38	45	5	265
Pomaturalne	18	33	45	4	98
Wyższe	15	27	54	4	112
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący					
Kadra kier., inteligencja	12	35	53	1	110
Prac.umysł.niż.szczebla	15	35	44	5	136
Pracownicy fiz.- umysł.	11	51	35	3	80
Robotnicy wykwalifikowani	9	40	45	6	483
Robotnicy niewykwalifik.	9	40	47	4	131
Rolnicy	12	44	41	3	138
Prywatni przedsiębiorcy	26	24	49	1	68
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	9	41	47	3	32
Bezrobotni	15	54	23	8	13
Gospodynie domowe i inni	14	71	14	0	7
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	9	50	38	3	107
Raz w tygodniu	11	38	46	5	720
Kilka razy w roku	13	42	43	3	231
W ogóle nie uczestniczy	14	34	46	5	183
Zainteresowanie polityką					
Duże	16	43	35	5	92
Średnie	12	40	44	4	493
Nikłe	9	43	46	2	287
Żadne	12	35	48	6	360
Za jakiego ucznia się uważasz?					
Dwójkowego lub trójkowego	11	37	47	4	582
Czwórkowego	12	41	42	4	603
Piątkowego lub szóstkowego	9	40	46	4	67

Tabela 3. Czy w swoim domu rodzinnym masz: 1 - oddzielny pokój; 2 - własny kąt we wspólnym pokoju; 3 - nie mam własnego kąta; 4 - Inna odpowiedź

(%)

	1	2	3	4	Liczba osób
Ogółem	66	24	9	2	1256
Płeć					
Mężczyźni	69	22	8	2	652
Kobiety	63	26	10	1	602
Typ szkoły					
Liceum ogólnokształcące	74	20	5	1	203
Technikum	73	21	3	3	239
Liceum zawodowe	62	28	9	1	224
Zasadnicza szkoła zawodowa	62	25	12	1	587
Miejsce zamieszkania					
Wieś	62	25	13	1	408
Miasto do 20 tys.	66	25	8	1	240
od 21 do 100 tys.	66	24	7	3	303
101-500 tys.	70	19	8	3	139
501 tys.i więcej mieszk.	72	23	4	0	158
Ocena mater. warunków rodziny					
Złe	55	28	16	2	264
Średnie, przeciętne	67	24	9	1	651
Dość dobre	72	24	3	1	191
Dobre i b.dobre	76	19	3	1	144
Wykształcenie matki					
Podstawowe	60	28	11	1	327
Zasadnicze zawodowe	64	25	10	1	369
Średnie	69	21	8	2	313
Pomaturalne	69	25	5	1	134
Wyższe	81	15	3	1	99
Wykształcenie ojca					
Podstawowe	57	27	14	2	266
Zasadnicze zawodowe	64	25	9	1	493
Średnie	71	22	6	1	266
Pomaturalne	66	26	5	3	98
Wyższe	82	13	4	1	114
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący					
Kadra kier., inteligencja	75	19	5	1	111
Prac. umysł.niż.szczebla	71	21	7	1	138
Pracownicy fiz.- umysł.	74	21	5	0	80
Robotnicy wykwalifikowani	65	24	9	2	483
Robotnicy niewykwalifik.	51	32	16	1	131
Rolnicy	60	27	12	1	138
Prywatni przedsiębiorcy	71	24	6	0	68
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	63	28	9	0	32
Bezrobotni	77	15	8	0	13
Gospodynie domowe i inni	86	14	0	0	7
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	68	22	9	1	108
Raz w tygodniu	65	24	10	2	722
Kilka razy w roku	68	23	8	1	231
W ogóle nie uczestniczy	66	25	7	2	182
Zainteresowanie polityką					
Duże	73	23	3	1	92
Średnie	64	26	9	1	492
Niskie	67	24	7	2	289
Żadne	64	22	13	1	361
Za jakiego ucznia się uważasz?					
Dwójkowego lub trójkowego	64	24	11	1	583
Czwórkowego	67	24	7	2	604
Piątkowego lub szóstkowego	74	19	7	0	68